

In Examination of Ömer Seyfettin's Story *Yalnız Efe* in Terms of Turkish Values Education

*Fahri TEMİZYÜREK*¹ & *İsmet Hasan ALTINTAŞ*²

Abstract

Teaching the mother tongue is the most important step in transferring a country's culture and values to future generations. Mother tongue education develops students' grammar, reading, writing and speaking skills while providing information about the country's history, culture and art. Literary texts offer students the chance to see a culture's values, beliefs, and worldview. These texts have a great place in the transfer and understanding of values in education and training. This research is a study to determine and analyze the values in Ömer Seyfettin's story "Yalnız Efe". For this purpose, "justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, helpfulness" values, which were determined as "root values" by the Ministry of National Education (2017) and collected under 10 main headings, were sought in the determination and classification of values in the work. As a result of the research, it has been determined that among the values determined by the Turkish national education in Ömer Seyfettin's story "Yalnız Efe", "respect, benevolence, justice" are the values, and it has been concluded that it is a text that can be used in textbooks for Turkish Education and values education.

Keywords

Omer Seyfettin
Values
Story
Turkish

Article Info

<i>Received</i>	03.06.2023
<i>Reviewed</i>	20.12.2023
<i>Published</i>	30.12.2023
<i>Doi Number</i>	10.29228/ijlet.70443

Reference

Temizyürek, F. & Altıntaş, İ. H. (2023). In examination of Ömer Seyfettin's story *Yalnız Efe* in terms of Turkish values education. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 11(4), 67-78.

¹ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, fahri@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0497-1045.

² Gazi Üniversitesi, ismethasanaltin.tas@gmail.com, ORCID: 0009-0009-1982-0221.

Ömer Seyfettin'in Yalnız Efe Hikâyesinin Türkçe Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi

Özet

Ana dilin öğretimi, bir ülkenin kültürünün ve değerlerinin gelecek nesillere aktarılması için en önemli adımdır. Ana dil eğitimi, öğrencilerin dil bilgisi, okuma, yazma ve konuşma becerilerini geliştirirken aynı zamanda ülkenin tarihi, kültürü ve sanatı hakkında bilgi verir. Edebî metinler, öğrencilere bir kültürün değerlerini, inançlarını ve dünya görüşünü görme şansı sunar. Bu metinler eğitim ve öğretimde değerlerin aktarılması ve anlaşılmasında büyük bir yer tutmaktadır. Bu araştırma Ömer Seyfettin'in "Yalnız Efe" öyküsündeki değerleri tespit etmek ve analiz etmek için yapılan bir çalışmadır. Bu amaçla eserde değerlerin bulunması ve sınıflandırılmasında, MEB (2017) tarafından "kök değer" olarak ifade edilen ve 10 temel başlıkla verilen "dostluk, dürüstlük, , sabır, saygı, sevgi öz denetim, adalet, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik" değerleri aranmıştır. Çalışmanın neticesinde Ömer Seyfettin'in "Yalnız Efe" öyküsünde Türkçe dersi eğitim ve öğretim programlarının belirlemiş olduğu değerlerden "saygı, yardımseverlik, adalet" değerlerinin olduğu tespit edilmiş, Türkçe Eğitimi ve değerler eğitiminin verilmesi amacıyla ders kitaplarında kullanılabilecek bir metin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Ömer Seyfettin

Hikâye

Değerler

Türkçe

Article Info

Gönderim Tarihi 03.06.2023

Kabul Tarihi 20.12.2023

Yayın Tarihi 30.12.2023

Doi Numarası 10.29228/ijlet.70443

Kaynakça

Temizyürek, F. & Altıntaş, İ.H. (2023). Ömer Seyfettin'in Yalnız Efe hikâyesinin Türkçe değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 11(4), 67-78.

Giriş

Bugüne kadar eğitim ve öğretimin temel amacı bireyin kültür seviyesini artırmak, günlük hayatta kullanılabilecek bilgiler vermek, toplumsal ve kültürel değerleri bireylere aktarmak olmuştur. Eğitim-öğretim sistemi hem bireylerin becerilerini ve bilgilerini geliştirmeyi hedefler hem de toplumsal ve sosyal amaçları (kontrol etme, bireylerin davranışlarını şekillendirme, toplumsal değerlerin benimsenmesi) destekler. Her toplumun kendi değerleri vardır ve bu değerlerin eğitim-öğretim yoluyla bireyler tarafından benimsenmesi toplumun geleceği açısından önemlidir. Değerler; insanların eylemlerini, kararlarını ve ilişkilerini yönlendirmede önemli bir rol oynar. Bir toplumda değerlerin varlığı, insanların birbirleriyle olan etkileşimlerinde belirli bir düzen ve dayanışma sağlar. Değerler, toplumun hangi davranışları takdir ettiğini, onayladığını veya reddettiğini belirleyen ölçütlerdir.

Değerler, insanların eylemlerini, kararlarını ve ilişkilerini yönlendirmede önemli bir rol oynar. Bir toplumda değerlerin varlığı, insanların birbirleriyle olan etkileşimlerinde belirli bir düzen ve dayanışma sağlar. Değerler, toplumun hangi davranışları takdir ettiğini, onayladığını veya reddettiğini belirleyen ölçütlerdir. Bireylerin yaşamlarını yönlendiren ve düzenleyen prensiplerdir. Kişisel değerler, bir bireyin inançları, tutumları, etik anlayışı ve hayata bakış açısı gibi unsurları içerir. Bu değerler, bireyin davranışlarını şekillendirir, kararlarını etkiler ve kişisel tercihlerini belirler. Demircioğlu ve Tokdemir (2008, s.71) değerlerin davranışa yansımaları "Değerler duyuşsal alan içerisinde yer alan düşünce ve eylemlerimizi etkileyen, onlara yön veren zihinsel olgulardır. Toplumsal değişim değerlerin yeniden ele alınmasını ve değer öğretiminin önem kazanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Her davranışın temelinde değer ya da değerler vardır" olarak ifade etmişlerdir.

"Değer" sözcüğü TDK Genel Türkçe Sözlük'te farklı tanımlamalarla ele alınmış olup; "bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör, üstün nitelik, meziyet, kıymet, üstün, yararlı nitelikleri olan kimse, kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey, bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı bir ulusun sahip olduğu, sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü" gibi tanımlamalarla karşılık gelmektedir.

Değerlerin önemi konusu, farklı disiplinler arasında çeşitli yaklaşımlarla ele alınır. Bu farklı yaklaşımlar, toplumsal, şahsi ve sosyokültürel bakış açılarıyla değerlere odaklanmaktadır. Doğan (2002, s.45); bir cemiyette birey olmanın o cemiyetin hassasiyetlerinin, değerlerinin, günlük yaşam alışkanlıklarını yani bir anlamda cemiyetin genel bakış açısını benimsemeyi kaçınılmaz olarak kabul ettirdiğini, bu merhalede ise devrede eğitim olduğunu ifade etmektedir. Bireylerin değerleri, kişisel gelişim, karar verme süreçleri ve davranışları üzerinde etkili olabilir. Toplumun değerleri ise sosyal normlar, politikalar, kurumlar ve toplumsal değişimlerin belirlenmesinde rol oynayabilir. Seyyar (2003, s.99-100) değerlerin toplumdaki işlevini: "Değerler, bir cemiyetin kültürel alışkanlıklarını, başka cemiyetlerin kültürel alışkanlıklarından farklılaştıran ve millî kaidelerle oluşmuş toplum yapısı içindeki fertlerin dağılmasını önleyen, millî kader ortaklığını ve sosyal bütünleşmeyi sağlayan etmenlerdir." tanımlamasıyla ifade etmiştir.

Fichter'a göre, bir toplumda değerlerin olmaması, toplumun kontrol aracını yitirmesi anlamına gelir. Değerler, toplumun düzenini sağlayan, bireyleri yönlendiren ve davranışları değerlendiren bir temel oluşturur (Fichter, 1999, s. 135). Bir toplumda değerlerin olmadığı veya önemsenmediği durumlarda, davranışların değerlendirilmesi için kullanılan ölçütlerin anlamı ve işlevi azalır veya

tamamen ortadan kalkar. Değerler, toplumun kabul ettiği ahlaki veya kültürel normlar olarak tanımlanabilir ve toplumdaki bireylerin davranışlarını yönlendiren temel prensiplerdir. Fichter'a göre, toplumun ve o toplumda yaşayan tüm fertlerin toplumdaki statülerinin tespit edilmesinde değerler belirleyici bir faktör olmaktadır. Toplumda statü ve birey değerlerini sınıflandırmayı olanaklı hale getirmektedir. Bireyin çevresindekilerin gözünde nerede durduğunu bilmesine yardım eder. Bu açıdan bakıldığında değerler, bireyin toplumdaki değer yargılarının temeli olarak görünmektedir. Değer yargılarından hareketle kişilerinin sosyal rollerini belirlemesine olanak verir. Sosyal rollerini benimsemiş toplum, sosyal kontrole sahiptir ve olaylar karşısında kendiliğinden refleks geliştirir. Bireyler kurallara uymaya zorlanır ve toplumda kabul görmeyen davranışların önüne geçilir. İdeal davranış biçimini belirleyip bireylerin bu yönde hareket etmesi sağlanır. Belirlenen ideal davranış biçimi ile toplumda ortak değerler oluşur. Bu oluşturulan ortak değerler toplumda dayanışmayı artırarak toplumsal barışın sağlanmasında etkili olur.

Değerlerin incelenmesi; toplumların çeşitliliğini, farklı kültürlerin ve grupların değer sistemlerini anlamayı sağlar. Aynı zamanda değerler, insanların tutum ve davranışlarını şekillendirirken, insanların kişisel tatmin, mutluluk ve yaşam kalitesi üzerinde de etkilidir. Son yıllarda değerlerin incelenmesi; özellikle küreselleşme, teknolojik ilerlemeler, demokratik değişimler ve kültürel çatışmalar gibi faktörlerin etkisiyle daha da önem kazanmıştır. Bu çalışmalar, toplumların değerlerini anlamayı, kültürel çeşitliliği saygı göstererek yönetmeyi ve insanların refahını artırmayı hedefler.

Değerler eğitimi, eğitim ve öğretim alanında insanların kültürü ve değerlerini öğrenmelerine, anlamalarına ve benimsemelerine olanak tanır. Toplumu meydana getiren fertlerin hayat istikametlerinde belirleyici olan, bir anlamda yasa işlevini gören, doğruluğu toplum nezdinde kabul görmüş amaçları ilke edinen eğitim anlayışıdır (Güngör, 2000, s. 465-497). Değer eğitimi, insanların hayatlarındaki kararlarını ve davranışlarını şekillendirmesine yardımcı olan önemli bir araçtır. Okullar, öğrencilerin kültür ve ahlak konularındaki fikirlerini oluşturmalarına yardımcı olmalı ve onların toplumda saygın ve değerli bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olmalıdır. Değer eğitimi; insanların insan haklarını, adaleti, dürüstlüğü, saygıyı ve benzeri konuları öncelikli olarak düşünmelerine ve bu değerlere uygun bir şekilde hareket etmelerine olanak tanır.

Ana dilin öğretimi, bir ülkenin kültürünün ve değerlerinin gelecek nesillere aktarılması için en önemli adımdır. Ana dil eğitimi, öğrencilerin dil bilgisi, okuma, yazma ve konuşma becerilerini geliştirirken aynı zamanda ülkenin tarihi, kültürü ve sanatı hakkında bilgi verir. Edebî metinler, öğrencilere bir kültürün değerlerini, inançlarını ve dünya görüşünü görme şansı sunar. Bu nedenle öğrencilerin ana dil eğitiminde metin okuma becerilerinin geliştirilmesi çok önemlidir.

Değerler eğitimi, son dönemde ülkemizde üzerinde artan bir öneme sahip olan bir konudur. Millî Eğitim Bakanlığı da bu konuyu desteklemek için genelgeler ve yazılar yayımlamaktadır. Son dönemde basılan ders kitaplarında da değer eğitimi esas alan unsurlara gün geçtikçe çok daha fazla yer verildiği gözlemlenmektedir. Özellikle ve Türkçe derslerinde ve ders materyallerinde bu konuya daha kapsamlı şekilde yer verilmesi amaçlanmaktadır. Ortaya koyulan bu yeni tutum, öğrencilerin karakter gelişimine ve değerlerin önemini anlamalarına yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı Değerleri

Ders materyallerinde kendine yer bulan kavramlar, öğrencilere değerler eğitimi çerçevesinde belirlenmiş değerleri ve bu değerlerin nasıl uygulanabileceğini öğretmeyi amaçlamaktadır. Bu şekilde, öğrencilerin ahlaki değerler, insan hakları, çevre bilinci, toplumsal sorumluluk gibi konuları anlamaları ve içselleştirmeleri hedeflenmektedir. Bu hedefler doğrultusunda Türk millî eğitimi Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş bir kişiliğe sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca toplumsal hedeflerin yanında bireylere kendi ilgi ve becerilerine göre topluma katkı sağlayabilecekleri ve katma değer üretebilecekleri bir meslek edinme hedefi de koymaktadır (MEB, 2018).

Türk millî eğitiminin hedeflerine bakıldığında bireysel ve toplumsal ölçekte refah ve mutluluğunu artırmak, ekonomik büyüme, istihdam artışı, gelir dağılımının adil olması, sosyal güvenlik sistemlerinin güçlendirilmesi, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, eğitim imkânlarının genişletilmesi gibi alanlarda ilerleme amacı güttüğü açık bir şekilde görülmektedir. Belirlenen bu ortak amaçlar esas alınarak son yıllarda eğitim sistemine ilişkin tartışmalar yoğunlaşmıştır. Bu dönemde eğitimin toplumun değerlerini nasıl şekillendireceği ve hangi ideolojiyi benimseme amacı güttüğü konuları ele alınmıştır. Değerlerin eğitimle ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar, müfredatın yeniden şekillendirilmesi ve değer eğitiminin öneminin vurgulanması gibi sonuçlar doğurmuştur. Millî Eğitim Temel Kanunu'ndaki Türk millî eğitiminin genel amaçları olan; millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerleri benimseme kavramlarına bakıldığında eğitim ve öğretimde değerlerin ne denli önemli olduğunun farkındalığını açık bir şekilde görmekteyiz (Durukan, 2008, s. 151). Üzerinde durulan hedeflere bakıldığında eğitimde değerler konusunun eğitim ve öğretimin temeli olduğu sonucuna ulaşmaktayız. Tüm bu amaçların içeriğine bakıldığında son yıllarda eğitimde üzerinde durulan konu ağırlıklı olarak değerlerin korunması ve bireylerde şekillenmesi olmuştur.

Temel hedefler doğrultusunda 2006'da yürürlüğe giren İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim programının içeriğine bakıldığında, öğrencilerin dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlama becerisine sahip olmaları hedeflenir. Ayrıca duygu, düşünce ve hayallerini ifade edebilmeleri teşvik edilirken, öğrenciler eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeleri, sorumluluk almaları ve girişimci özellikler kazanmalarının da teşvik edildiği görülmektedir (MEB, 2006, s. 3). Öğretim programındaki bu tutum öğrencilere olaylar, durumlar ve bilgilerle ilgili araştırma yapma, sorgulama, eleştirme ve yorumlama alışkanlığı kazandırırken aynı zamanda estetik zevkleri geliştirme ve milli değerlere duyarlı olma, özgün düşünme, kendilerini ifade etmeyi öğrenme ve çevrelerindeki dünyayı anlama fırsatları sunmuştur.

Daha sonra 2015 yılında güncellenen öğretim programında, öğrencilere dinlediklerini ve okuduklarını anlama becerisi kazandırmayı, kendilerini yazılı ve sözlü olarak etkili bir şekilde ifade etmelerini sağlamayı, eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirmeyi, düşündüklerini yansıtabilmeyi ve yaratıcı düşünme becerilerini desteklemeyi hedeflediği ifadeleri yer almıştır. Programda aynı zamanda öğrencilerin millî, manevi ve evrensel değerlere duyarlı bireyler olarak yetişmelerinin amaçlandığı belirtilmiştir. Bu ifade 2015 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın temel aldığı düşüncedir (MEB, 2015, s. 4). Yapılan değişikliklere bakıldığında millî değerlerin yanı sıra eğitim programına evrensel değerlerin de dâhil olduğu görülmektedir. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programında belirtilen millî ve

evrensel değerler 2017 İlkokul ve Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın temalarında; "Erdemler" teması başlığıyla: ahlak, alçak gönüllülük, azim, cömertlik, dayanışma, dostluk, dürüstlük, güven, kardeşlik, merhamet, paylaşma, sabır, sadakat, iyilikseverlik, saygı, sevgi, vefa, vicdanlı olmak, yardımlaşma değerleri olarak yer bulmuştur (MEB, 2017)

Köklerimizden gelen değerler, toplumun geleceğini belirlemede önemli bir kılavuz görevi görmektedir. Bu değerler bir toplumun birlik ve dayanışma içinde hareket etmesini, sorunları çözmek için ortak bir bakış açısı oluşturmasını ve gelecekteki nesiller için daha iyi bir dünya inşa etmesini sağlar. Köklerimizden beslenen değerlerimiz, toplumsal değişimin ve gelişimin sürdürülebilir ve istikrarlı bir temel üzerinde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Eğitim sistemimiz bireylerin ahlaki kararlar alabilme yeteneklerini geliştirme ve bu kararları davranışlarıyla sergileme yetkinliklerini kazandırmak amacıyla faaliyet göstermektedir. Bireylere bu yetkinlikleri kazandırmak amacıyla öğretim programına "kök değerler" dâhil edilmiştir. Öğretim programında dâhil edilen kök değerler: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerleridir (MEB, 2018, s.3).

Tablo 1. Kök Değerler

Değerler	Değerlerle İlgili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma..
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
Sorumluluk	Çevresine karşı sorumlu olma, sözünde durma, tutarlı olma, davranışlarının sonucunu üstlenme...
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma...
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal miraslara duyarlı olma, toplumu önemseme...
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, vefalı olma
Saygı	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Misafirperverlik	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Öz denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...

Cumhuriyetin ilanından bu yana Türk millî eğitiminin genel amaçları ve ilkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programlarında; Türk ve Dünya kültürüne ait eserler aracılığıyla estetik, sanatsal, millî, manevî, ahlaki ve sosyal değerlerin kazandırılması hedeflenmiştir. Millî ve evrensel değerler açısından Türk edebiyatı oldukça zengin bir hazineye sahiptir. Klasik eserler olarak tanımlanmış başucu eserler de bunların arasındadır.

Klasik eserler söz konusu olduğunda 100 Temel eser olarak tavsiye edilen Ömer Seyfettin'in "Yalnız Efe" hikâyesi bu klasik eserler arasında önemli bir yere sahiptir. İzmir ve havalisinde yaklaşık beş sene görevi sebebiyle ikamet eden Ömer Seyfettin, İzmir'in işgali esnasında kaleme alacağı "Yalnız Efe" hikâyesinin kurgusunu çevrede halktan haraç toplayan Çakırcalı Efe gibi kişilerin başından geçen olaylardan toplamıştır (Oktürk 1984, s. 12). Yalnız Efe Ömer Seyfettin'in 25 Nisan 1918'de "Yeni

Mecmua” dergisinde yayınlanan bir hikâyesidir. Ömer Seyfettin “Anadolu romanı” ismiyle bilinen Yalnız Efe hikâyesi Büyük Mecmua’da beş dizi şeklinde çıkmıştır (1919, sayı 10-14), (Kudret 1981, s. 53). Yalnız Efe adlı hikâyesi köyde zalim kişiler tarafından acımasızca öldürülen bir kız çocuğunun hayırsever, fakiri kollayan, haksızca malları ve canları gasp edilenlere yardım etme gibi değerleri kız çocuğu karakteri üzerinden anlatmaktadır. (Geçgel & Sarıçan, 2011) Yalnız Efe on altı yaşında silahını alıp dağa çıkmış genç bir kızdır. Yörük, Çiftlik sahibinin adamları tarafından öldürülmüştür. Zaptiye mülazımı da çiftlik sahibi Eseroğlu’nun tarafını tuttuğu için adalet arayışı sonuçsuz kalmıştır. Bir gün yine adalet arayışı için başvurduğu zaptiye mülazımı ile yaşadığı tartışmada herkesin bulunduğu bir ortamda genç kız zaptiye mülazımını öldüreceğini söyler. Daha sonra zaptiye mülazımı başından vurulmuş olarak bulununca bu cinayet genç kızın üzerine kalmıştır. Daha sonra babası Yörük’ü vuran Eseroğlu’nun adamı ve Eseroğlu da ölü olarak bulunmuştur. Bölgede halka haksızlık eden ve zulmedenler bu olaydan sonra korkudan bölgeyi terk etmeye başlamıştır. Halk zulmün bitmesinden son derece memnun olmuştur ve ona Yalnız Efe lakabını takmışlardır. Bir süre sonra bir nizamiye bölüğü bölgeye gönderilmiştir. Askerler Yalnız Efe’yi iki koldan kuşatmışlardır. Yalnız Efe askerlerin zarar göreceğini düşünerek onlara ortadan kaybolacağını söylemiştir. Daha sonra bulunduğu bölgeye gidip baktıklarında seccadesi başörtüsü ve silahını bulmuşlardır. Bölge de Yalnız Efe’nin sır olduğu yer olarak ünlenir.

Türk edebiyatının başucu eserlerini öğrencilere tavsiye etmek, onları Türk edebiyatının zengin mirasıyla tanıştırmak ve edebî değerlere olan ilgilerini artırmak açısından önemlidir. Türkçe derslerinde metin ve eser seçimi, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmenin yanı sıra Türk edebiyatını tanımaları ve Türk kültürüne duyarlı bireyler olmaları açısından büyük bir rol oynamaktadır. Seçkin eserlere ve başucu eserlere yer vermek, öğrencilerin Türk insanının hayata bakışını sezmelerini sağlayacak ve edebiyata olan ilgilerini artıracaktır.

Bu görüşlerden hareketle bu çalışmada;

Ömer Seyfettin’in Yalnız Efe öyküsünde MEB (2018) de belirtilen kök değerlerden hangileri bulunmaktadır? Ayrıca;

Ömer Seyfettin’in Yalnız Efe öyküsü Türkçe Dersi Değerler eğitimi bakımından uygun mudur? sorularına cevap aranmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada Ömer Seyfettin’in Yalnız Efe öyküsü MEB (2018) tarafından belirtilen 10 kök değeri içermesi bakımından incelenmiştir. Araştırmada Ömer Seyfettin’in Yalnız Efe hikâyesindeki olaylar ve diyaloglar incelenerek Türkçe ve değerler eğitimi açısından ortaya konulmuştur. Çalışma betimsel içerik analizi ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılarak çalışma nitel araştırma çerçevesinde şekillendirilmiştir. Karasar (2014, s. 77) e göre: “Tarama modelleri önceden ya da şu anda hâli hazırda var olduğu hâliyle tanımlamayı hedefleyen araştırma yöntemidir. Bu süreçte, birey veya nesnenin özelliklerini veya davranışlarını objektif bir şekilde tanımlamaya, yani gerçek durumu olduğu gibi yansıtmaya çalışılır.”

Çalışmanın Evreni

Araştırmanın evreni Ömer Seyfettin’in 100 Temel Eser olarak verilen hikâyeleridir. Ömer Seyfettin’den seçme hikâyeler olarak MEB tarafından tavsiye edilen hikâyelerini kapsamaktadır.

Çalışmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini Ömer Seyfettin'in "Yalnız Efe" hikâyesi oluşturmaktadır. "Yalnız Efe" hikâyesi 100 Temel Eser olarak tavsiye edilen hikâyeler içerisinde önemi bir yere sahiptir. Ömer Seyfettin'in hikâyeleri arasında 100 Temel Eser olarak herkesçe bilinen ve tavsiye edilen bir hikâye olması sebebiyle örneklem olarak seçilmiştir.

Verilerin İncelenmesi

Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmaktadır. Yapılan bu çalışmada kullanılan yöntemin doküman analizi yöntemi olmasından dolayı verilerin çözümlemesinde şu merhaleler uygulanmaktadır:

1. Konu ile alakalı kaynak incelemesi yapmak,
2. Kaynakları taramak,
3. Araştırmaya konu olan kısımları belirlemek,
4. İncelenen hikâyede MEB'in belirlediği 10 kök değeri saptamak,
5. Nitel olarak saptanan değerlerin, nicel olarak da sınıflandırmasını yapmak,
6. Yazıya geçirmek.

Bulgular

Tablo 2. *Yalnız Efe Hikâyesinde Bulunan Kök Değerler*

Kök Değerler	Yalnız Efe Hikâyesinde bulunan Kök Değerler
Adalet	2
Dostluk	-
Dürüstlük	-
Öz Denetim	-
Sabır	-
Saygı	2
Sevgi	-
Sorumluluk	-
Vatanseverlik	-
Yardımseverlik	2

Ömer Seyfettin'in "Yalnız Efe" hikâyesinde bulunan kök değerler tablodaki gibidir. Hikâye içerisinde kök değerlere karşılık gelen ifade ve tutumlar incelendiğinde hikâyeden elde edilen verilere göre kök değerlerden "Adalet", "Saygı" ve "Yardımseverlik" değerleri tespit edilmiştir.

Hikâye içerisinde tespit edilen kök değerler Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde olması beklenen değerlerdir. Hikâyedeki değerler oldukça anlaşılır bir şekilde okuyucu tarafından anlaşılabilir. Hikâyede tespit edilen kök değerler metin içerisinde alıntılarla ortaya konmuştur.

Yardımseverlik Değeri

"Yardımseverlik" değeri Türkçe Sözlük (2023)te "hayırseverlik" şeklinde ifade edilmektedir. Hayırseverlik, "Hayırsever olma durumu, iyilikseverlik, yardımseverlik, hayırperverlik." olarak tanımlanmaktadır. MEB (2017)de belirtilen "kök değer" olan "yardımseverlik" değeri; eli açık olma, dayanışma halinde olma, merhametli olma, misafirperverlik, paylaşımcı olma... gibisifatlarla ifade edilmektedir. Yalnız Efe hikâyesine bakıldığında bulgular şunlardır:

“Yalnız Efe’den kimsenin şikâyeti yokmuş. Ne kimseyi dağa kaldırmış, ne de fidye istemiş. İsteddiği hep fakirler, kimsesizler, dullar, öksüzler içinmiş. İsteddiği hep yoksullar, kimsesizler, dullar, öksüzler içinmiş” (s.20)

Yukarıda “Yalnız Efe” hikâyesinden yapılan alıntıda yardımseverlik değeri kapsamında belirtilen “merhametli olma” kavramını içermektedir.

“Yalnız Efe’nin kaza içinde belki elli dalda heybesi varmış. Kimseye ağırlık olmaz, kimseyi sıkıştırmaz, iyilikten başka bir şey yapmaz, herkesin gönlünden koparla geçinirmiş”(S.21)

“Yalnız Efe” hikâyesinden yapılan bu alıntıda yardımseverlik değerinin “paylaşma” kavramını içermektedir.

Adalet Değeri

“Adalet” değeri Türkçe Sözlükte (2023)te “Yasalar aracılığıyla elde edilen hakların toplumdaki herkesçe istifade edilmesinin sağlanması, hukuk kurallarına uygun olma, hak sahibini kollama, herkese hak ettiği oranda pay verme, kendi hakkını koruma, doğru olma.” şeklinde belirtilmiştir. MEB (2017)de “kök değer” olarak verilen adalet değeri; adil olma, eşitlik, paylaşımcı olma... erdemlerini kapsamaktadır. Yalnız Efe hikâyesine bakıldığında bulgular şunlardır:

“Haksızlığa uğrayan düşmanını, “Gidip Yalnız Efe’ye söylerim” diye korkutmuş. On beş yıl ne köyümüze, ne ilçemize yabancı, yağmacı gelememiş. Öşürcüler, ağnamcılar, tahsildarlar, zaptiyeler köylerde kuzu gibi namuslu namuslu dolaşırlarmış. Rüşvet değil, ikram olunan yemişi bile kimse almağa cesaret edemezmiş.” (S.20).

Yukarıda öyküden yapılan alıntıda adalet değeri kapsamında belirtilen “eşit davranma” kavramını karşılamaktadır.

“Onun korkusundan ilçede kimse kötülük yapamazmış. Zenginlere kadınlarla haber gönderir, falan yoksula yardım edin, filan öksüzü evlendirin, filan köprüyü yapın, filan köye bir okul yapın gibi emirler verirmiş.”(S.20).

Yaptığımız bu alıntı adalet değerinin kapsamında bulunan “paylaşma” kavramını karşılaması sebebiyle adalet değeri içermektedir.

Saygı Değeri

Saygı kavramı, TDK Güncel Türkçe Sözlük (2023)te “Kıymeti, ihtiyarlığı, faydalılığı, kutsiyeti nedeniyle herhangi bir kişiye, herhangi bir olgu karşısında temkinli, özenli, kendini bilen bir şekilde hareket etmeye sebebiyet veren sevgi hisleri, hürmet, ihtiram, başka kimseleri rahatsız etmekten kaçınma.” şeklinde tanımlanmaktadır. MEB’in (2017) “kök değer” olarak belirlediği “saygı” değeri, etrafındaki insanlara iyi davranma, diğer insanların kişilik haklarına değer verme, karşısındakinin vaziyetini, donanımına göre davranışta bulunma... kavramlarını içermektedir.

“Ağır bir tavırla “Burada tütün içilmez!” dedi. Sordum: “Niçin? Namazgâh mı burası?”

“Hayır.”

“Ya ne?”

Önüne bakarak başını salladı. Gizli bir şey söylüyormuş gibi yavaşça, “Burası Yalnız Efe’nin ‘sırrolduğu’ yerdir!” dedi.”(S.14).

Bu alıntıda Yalnız Efe'nin hatrasına duyulan saygıdan sıyrıldığı bölgeye hürmet edilmektedir. Yaptığımız alıntı kök değer olarak belirlenen saygı değerinin "hürmet" kavramını içermektedir.

"Siz askersiniz, benim kardeşlerimsiniz; canınızı yakmak istemem; savulun yoluma gideyim"
(S.23)

Yine yukarıda "Yalnız Efe" hikâyesinden yaptığımız bu alıntıda saygı değeri kapsamında olan "muhababının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme" kavramını içermektedir.

Sonuç

Bütün fazlalıkların ideal olanı ve genel manada bu fazlalıkları değersizleştirerek önüne geçen bir değer olan "adalet" bütün diğer değerlerin ortak buluşma noktası konumundadır (Çınar, 2013, s.16). Bu derece öneme sahip olan adalet değeri Türk Kültüründe ve Anadolu coğrafyasında oldukça önemli bir konumdadır. Adalet, herhangi bir şeyi ya da olguyu hak ettiği konuma yerleştirmek, hak edenin hak ettiğini almasını sağlamaktır. Karar ve duruş ortaya koyarken herkesin hak ve hukuk ihtiyacında olduğunu unutmadan, eşitliği gözetmektir. Çıkar, samimiyet, düşmanlık, önyargı gibi insanı yanıltabilen motivasyonları göz ardı ederek hareket etmektir (Hökekleli 2008: 132). Bu sebeple evrensel bir değer olan "adalet" temel insan hakları güvence altına almasından dolayı eğitim ve öğretim değeri olarak metinlerde bulunması en önemli değerlerdendir. Toplumda, hakkının gasp edildiğini düşünen bireylerin çoğalması, toplumdaki dayanışma ve birliktelik duygularının üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Bu durumda adaleti kendi yöntemleri ile sağlamaya çalışan bireyler nedeniyle şiddet eylemleri ve kanunsuz faaliyetlerin önüne geçilemez (Hökekleli, 2008: 136). Bu nedenle adalet bilincinin küçük yaşlardan itibaren adalet değerini içeren edebi metinlerle bu değer kazandırılması çok önemlidir. Eğitim sistemi ve aileler, çocuklara adil olma kavramını öğretebilir ve onları adil davranmaya teşvik edebilir. Adil davranışların ödüllendirildiği, adaletsizliklerin sorgulandığı bir ortamda yetişen bireyler, daha adil bir toplumun inşasına katkıda bulunabilirler.

Her bireyin günlük hayatta diğer insanlara saygılı olması, düşüncelerine değer vermesi ve duygudaşlık yapması toplumsal huzuru destekler. Saygı, insan ilişkilerinin temel bir bileşeni olup toplumun refahı ve uyumu için vazgeçilmezdir. Gerda Pıghın "Çocuklara Değer Aktarımı" adlı eserinde birinin karşısındaki kişiyi, yetenekleri, zaafı, yanlışları, hakları ve ihtiyaçları ile kabullenmesinin saygı değeri olarak tanımlamaktadır (Pıghın, 2005: 59). Bu nedenle toplumsal düzenin sürdürülebilmesi için her bireyin, diğer insanların haklarına ve değerlerine saygı göstermesi oldukça önemlidir. İnsanlar arasında saygı eksikliği, çatışma, anlaşmazlık ve huzursuzluklara neden olabilir. Ancak bireyler birbirlerine saygı gösterdiklerinde, iletişim daha sağlıklı olur, anlaşmazlıklar daha kolay çözülür ve toplumsal ilişkiler güçlenir. Saygı, karşısındaki kişinin kişiliği karşısında özenli davranma, hassas düşünmeyi gerektiren bir değerdir (Ayverdi 2011, s.1069). Bu sebeple sevgi kavramı ile bir sebep-sonuç ilişkisinde olan saygı değerini özümsemiş bireylerin topluma kazandırılması için yine bu değer edebî metinler ile verilmesi büyük önem taşımaktadır.

Yardımseverlik, toplumun dayanışma ve duygudaşlık duygusunu güçlendiren bir değerdir. Yardımsever insanlar, başkalarına yardım ederek kendilerini daha iyi hisseder ve çevrelerinde pozitif bir etki yaratırlar. Aynı zamanda yardımseverlik, insanların hayatta daha anlamlı bir amaca yönelmelerini ve toplumun genel huzurunu sağlar. Yardımseverlik değeri, küçük günlük eylemlerle başlayarak büyük projelere kadar çeşitli şekillerde ifade edilir. Önemli olan, başkalarının ihtiyaçlarını fark etmek ve elinden gelen yardımı yapmaktır. Her birey, kendi kapasitesi ve imkânları dâhilinde

yardımsızlık değerini yaşayabilir; kendinde ve toplumda olumlu bir etki yaratabilir. İyilik, içerisinde bulunduğumuz evreni anlamak keşfetmemize olanak veren varlığımızı anlamlandıran bir eylemdir (Şener, 1997: 146). Toplumsal felaketlerin örnekleri düşünüldüğünde evrensel bir karşılığı olan yardımsızlık değeri her bireye kazandırılması gereken temel değerdir.

Ömer Seyfettin'in "Yalnız Efe" hikâyesine Türkçe Dersi Değerler Eğitimi başlıkları altında bakıldığında değerler eğitimi için önemli ve evrensel değerler bakımından oldukça zengin bir öykü olduğu görülmektedir. Bu değerlerin okuyucuya aktarılması Ömer Seyfettin'in akıcı ve duru bir dil kullanması, cümle yapılarının basit ve anlaşılır olması sayesinde Türkçe dersi metni olarak kullanılmasına oldukça elverişli olduğu görülmektedir. Bu sayede Ömer Seyfettin'in Yalnız Efe hikâyesi Türkçe Dersi değerler eğitiminin uygulanması bakımından uygun hale gelmektedir. Türkçe eğitiminin öncelikli hedefi bireyin sosyalleşmesi; ait olduğu topluma, aileye karşı sorumluluklarını yerine getirmesidir. Türkçe eğitiminin temel amaçları gözetildiğinde "saygı, yardımsızlık, adalet" değerleri Türkçe dersi metinlerinde mutlaka bulunması gereken evrensel değerlerdir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2004). *Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı.
- Demircioğlu, İ.H. & Tokdemir, A.M. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: Amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (15), 69-88.
- Doğan, B. & Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-102.
- Durukan, E. (2008). İlköğretim ikinci kademe (2005) Türkçe dersi öğretim programında genel amaçlar – hedef / kazanımlar ilişkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(4), 149-158.
- Pighin, G. (2005). *Çocuklara değer aktarımı*. Çev. AY Gök. İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*, Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği.
- Geçgel, H. & Sarıçan, E. (2011). Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde çocuk ve eğitim teması. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 164-175.
- Hökelekli, H. (2008). Adalet. *DEM Dergi*, (5), 132-137.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Kudret, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman-2*, Varlık Yayınları, İstanbul 1981.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6,7 ve 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB. (2015). *Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB.
- MEB. (2017). *İlkokul ve ortaokul Türkçe dersi öğretim programı (1 – 8. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara.
- Oktürk, Ş. (1984). *Ömer Seyfettin, hayatı, sanatı ve eserleri*. Gökşin Yayınları.

Seyyar, A. (2003). *Ahlaki terimler sözlüğü*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

TDK. (2023). Genel Türkçe sözlük. <http://www.tdk.gov.tr>